

est
weerspiegelt
se volksleven
belangwekkende stof

feit, dat in 1455 het stadsrecht van
het ware vanzelf de aandacht op de
. En bij het doorlezen van deze soms
1455 en 1479), Sneek (1456), Staveren
stof ze, uit cultuurhistorisch oogpunt,
deze, door mr A. Telting in 1883
tasie rijst uit de nuchtere bepalingen
vijf eeuwen geleden.

type herinneren. De vermelding te
neek lijkt ons van veel belang.

Broodsoorten en huismerken

OVER HET dagelijks brood, maar
ook over het feestbrood lichten ons
de stadboeken in. Roggebrood zal wel
het meest gegeten zijn; het moest per
tuk wegen elf pond! Maar er was ook
weytenbroet" en dat mocht niet lichter
zijn dan drie pond. In de rubriek „cleyn-
root" was in Leeuwarden veel verschei-
enheid:

„Ende sullen die backers backten wey-
en broden, hiele ende halue ende viern-
dielen, timplte ende tassche, weggen,
uffen, broden, cleen roggen, in die gue-
e weke taeffelbrooden, hiele ende halue,
van drie ende anderhalf ponden, oick
onde off weyten bollen, ellick nae de
vicht, daerop ordineert."

In elk bakkersproduct was het merk
van de bakkers gestempeld, waarvan
de 16de-eeuwse bakkersboeken in het
stedelijk archief te Leeuwarden er vele
onderden bevatten. Men kan ze verge-
lijken met de huismerken, waarvan we
in het stadboek ook lezen. Wij menen
tenminste deze karakteristieke tekens
in eigendomsmerken terug te vinden
in de bepaling, dat de leren brandem-
ners, die gebracht moesten worden
in de beide naast het door brand
getroffen perceel gelegen huizen,
maar tot de volgende dag moesten
lijven, op dat de „Brantmeysters,
welke de marcken in geschrifte
hielden, een ijder aenden sijne sullen
nogen helpen". Met andere woorden:
elke emmer was van een huismerk voor-
zien, waarvan de brandmeesters lijsten

(Ingezonden Mededeling)

bezaten. Een zo fraaie bewijsplaats
voor het gebruik van deze tekens was
ons tot nog toe niet bekend.

Burenplicht bij brand

DAT DE hier en daar nog bekende
burenplicht bij ziekte en dood een-
maal een wettelijke basis had ook in
andere gevallen, waarbij men hulp
moest verlenen, zouden verschillende
bepalingen bij de bestrijding van brand
kunnen leren. Heel duidelijk bepaalt
Leeuwarden:

„Ende waer brandt is, sullen tien de
naeste bureu gehouden wesen lanteer-
nen bijden brandt te hebben".

Sneek spreekt van de noodzaak „om
anxte des brandis" huizen te „breken"
(gewelddadig te openen?) „om order der
ghemeene bueren". Wie dat wilde ver-
hinderen, was strafbaar. Tenslotte werd
diegene beboet, die „totten brandt nyet
en quam, als hij hoerde roepen ofte als
die brandt clock geslagen worde, om
den brant to stoppen". Hier is de buren-
plicht zelfs onbepaald geworden.

Tenslotte: ook de vrolijke noot ont-
breekt niet, al sullen de slachtoffers het
destijds wel niet zo vrolijk hebben ge-
vonden. Maar wat dunkt u van de bar-
bler-heelmeester, die het bloed van het
aderlaten in de gracht giet? Leeuwar-
den bepaalt: „die barblers ist olck ver-
boden, dat zij gheen latelbloet inden
stadtsdiepen moeten wigieten". Bij dit
schilderachtige tafereeltje sluit uit-
stekend het staaltje middeleeuwse pae-
dagogiek aan, dat Bolsward — ondanks
de vredelievende pater Brugman!
— ten beste geeft: „Item, off die huys-
here of vrouwe horen dienstluyden gau-
en enen slach, twie off drie, dye nyet
al te hinderlik waeren, daer en is niet
an voerboert, hebben syet verdient".
Over welke laatste voorwaarde de tuch-
tigende baas of bazin en het getuchtig-
de personeel het wel niet altijd eens
zullen zijn geweest!

S.J. VAN DER MOLEN

In de oude hofbibliotheek der
Medici's te Florence, de Bibliotheca
Lauwerziana, bevindt zich een
prachtig geschreven reisverhaal,
waarin ook de afbeeldingen van de
Friese plaatsen Molkwerum en
Staveren voorkomen.

Bij een zeventiende eeuwse
tekening van Staveren

TOEN wij in het nummer van 9 October 1954 een opstel schreven over een
gezicht op Molkwerum, dat in 1669 door een Italiaanse architect was ge-
tekend, was het ons bekend, dat er te Florence ook een tekening van Staveren
uit datzelfde jaar aanwezig was. Het heeft echter even geduurd, voor ook een
foto van dit prospect te Leeuwarden arriveerde. Zelfs het mooiste Italiaans van
onze Rijksarchivaris kon de op dit punt trage Zuiderlingen eerst niet in beweging
brengen, zodat een herhaalde aanvraag nodig bleek. Maar er ligt dan nu een
zeer duidelijke foto van de reusachtige, bijna 1.50 m brede tekening voor ons en
wij mogen ons gelukwensen, want dit beeld laat ons Staveren zien, zoals wij
het niet kennen van andere afbeeldingen.

De belde zestiende eeuwse plattegron-
den, die van Van Deventer (voor 1572)
en van Braun en Hogenberg van 1581,
'88 (naar Van Deventer) geven het op-
vallende blokhuis aan de NW-kant. De
kaart van U. Emmius uit 1616 door Nic.
Geilkercken geeft het Oosten boven en
zo doen ook de afbeeldingen van 1628
(1633) van Cl. J. Visscher en Abr. Goos
en Van Blaeu uit 1649. Aan het stads-
beeld is, mogen wij de afbeeldingen,
die elkaar beïnvloed hebben, geloven,
niet zoveel veranderd. Het 16e eeuwse
blokhuis treedt echter terug. Het was
vernield en alleen de plaats is op de kaar-
ten nog duidelijk te zien. Ook Schotanus
in zijn Beschrijvinge van 1664, die een
plattegrond en, voor het eerst, een ge-
zicht of prospect op de stad geeft, houdt
het Oosten boven. Dit blijft in de ver-
schillende navolgingen de regel.

De foto, die wij uit Florence ontvin-
gen, laat Staveren echter van een heel
andere kant zien, namelijk uit het Noor-
den. Architect Baldi, de tekenaar van
prins Cosimo de Medici, moet deze te-
kening haastig gemaakt hebben. Wij
weten uit het reisverhaal van de prins,
dat hij de 20ste Juni 1669 met een
schip van de Admiraliteit van het
Noorderkwartier voor Staveren arri-
veerde en, na aan boord te hebben ge-
geten, aan wal kwam. Hier vond het
gezelschap een rijtuig, dat zij direct
charterden voor een tocht naar Molk-
werum, het eigenlijke doel van de reis.

Wij weten niet, hoe Baldi deze teke-
ning heeft kunnen maken, tenzij wij
aannemen, dat hij eerder van boord is
gegaan en met de tekening is begon-
nen, terwijl de anderen aten. Want zo-
als wij reeds gezien hebben, ook Molk-
werum werd afgebeeld en eveneens op
groot formaat. Natuurlijk is het ook
mogelijk, dat de tekening slechts in
schets gereed is geweest en evenals het
reisverhaal later is uitgewerkt. Aan het
gecalligrafeerde journaal is n.l. meer
dan 9 jaar gewerkt. De vrede van Nij-
megen van 1678 wordt nog vermeld.

Belangrijker dan de vraag, hoe de te-
kenaar het heeft kunnen klaarspelen in
zo'n korte tijd iets goed te leveren, is
de andere vraag, of hij waarheidsge-
trouw is geweest en wat hij precies
heeft laten zien. Evenals bij de tekening
van Molkwerum valt al dadelijk de on-

regelmatige zeedijk op. Zo waren klaar-
blijkelijk toen de zeedijken Men ver-
wondert zich zo niet meer, dat de dijk-
doorbraken in die dagen nog regel wa-
ren. De koren- of roggenmolen is bijzonder
goed getroffen en een aardige bijdrage
tot de molenkunde. Ook op de achttiende
de eeuwse afbeeldingen van Staveren
beheerst de molen het stadsbeeld aan
de noordkant. Het blijkt, dat het kwel-
derland westelijk van de dijk heel wat
minder omvang heeft dan op de kaart
van Van Deventer. De zee heeft in
Frieslands Zuidwesthoek telkens weer
land opgeëist en wij weten, dat Stave-
ren steeds meer naar het Oosten is ge-
schoven.

Wie de andere afbeeldingen van deze
stad ter hand neemt ziet, dat wij op
onze foto vóór de stad de Noorderhaven
hebben en dat deze door Baldi veel
primitiever is afgebeeld dan de andere
kaarten hem geven. De Noorderpoort is
weergegeven — het primitieve brugge-
tje — maar van de Blokhuisgracht is
niet veel te bespeuren. Het is op de af-
beelding goed te zien, dat in die dagen
de stad Staveren nog een toren had, die
er mocht zijn. Deze stond zuidelijk van
de kerk. Het gebouw rechts van de
Noorderpoort stelt ons voor een pro-
bleem. Waarschijnlijk laat het de
stadsherberg zien, die op achttiende
eeuwse afbeeldingen vlak bij de poort
staat. 't Torentje, dat er boven uitsteekt,
Het torentje, dat er boven uitsteekt,
moet dan echter de toren van het stad-
huis zijn, dat aan de westkant van de
Delft stond.

Het interessante van zulke oude afbeel-
dingen is, dat het zoekplaatjes, zijn, die
eerst bij langdurige beschouwing hun
raadsels onthullen. Voor de bouwge-
schiedenis hebben ze soms grote be-
tekenis.

Op de foto zijn verder de bolwerken
te onderscheiden en links een aantal
molentjes. Deze ontbreken op de ande-
re 17de eeuwse voorstellingen. Van de
kalkbranderijen, die Emmius en Scho-
tanus geven, is hier niets te bespeuren.
Geheel rechts, vlak bij de grote molen,
is klaarblijkelijk een rest van het blok-
huis afgebeeld. De scheepjes zijn mooi
weergegeven, waarbij de tuigage op-
valt.

J. J. KALMA.

